

OTİSTİK ÇOCUKLARDA TEACCH PROGRAMININ GELİŞİMSEL DÜZEYE ETKİSİ: OLGU SUNUMU

Psk. Deniz VARIR (*)

Uzm. Psk. Selin ATASOY (*)

GİRİŞ

Otizm çeşitli alanlarda zorluklar ve anormallikle ile karakterize olan gelişimsel bir bozukluktur. Bu alanlar: iletişim yetenekleri, sosyal ilişkiler, zihinsel fonksiyonlar, duysal algılama ve davranış biçimleridir.

1970'lerin sonunda Eric Schopler otizmi duygusal bir bozukluk değil nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlamasıyla beraber Teacch (Treatment and Education of Autistic and Related communication Handicapped Children) programını başlatmıştır. Amerika' da North Carolina Üniversitesi' nin Psikiyatri kliniğinde Schopler, Mesibov ve arkadaşlarıncı geliştirilen Teacch Programı davranış değiştirme tekniklerine dayalı bir eğitim programıdır.

Otistik çocuklarda yapılandırılmış özel eğitim ile önemli sonuçlar elde edildiği bilinmektedir. yapılandırılmış eğitimin amacı bu programların bu çocukların gelişiminde ihtiyaç duydukları açıklık ve öngörülebilirliği sağlayabilmesi, yapılandırmaya, kendilerini organize etmeye ve çevrelerine daha uygun bir şekilde cevap vermeye yardımcı olmasıdır. Eric Schopler, Teacch yaklaşımını; otistik bireye odaklanma ve bu bireyin becerileri, ilgileri ve ihtiyaçları çerçevesinde ona özel bir program geliştirmeyi içeren bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Yaklaşımındaki önemli noktalar bireyi merkez alma, otizmi anlama, uygun adaptasyonları benimseme ve var olan ilgi ve beceriler üzerine geniş çaplı bir müdahale stratejisi planlamadır. Yine Teacch programı çocuğun güçlü yanlarının ve ilgilerinin kullanılma, çocuğa anlamın anlaşılmasında yardım etme, anlamamadan kaynaklanın uyumsuzluğun giderilmesi, ebeveyn ile ortak çalışma ve çocuğa dikkatli ve doğru yerde devamlı yardım etme prensiplerine dayanır.

Bunun yanı sıra Teacch bu prensiplerden yola çıkarak çocuğa çevrenin bir anlamı olduğunu, sebep-sonuç ilişkisini, iletişimi, erişkin yaşam için gerekli becerileri eğitsel hedef olarak alır.

Sözel açıklamaların nadiren işe yaramasından dolayı Teacch'in kullandığı bütün teknikler arasında bilginin görsel olarak sunulması en önemli tekniktir. Öğrenciyi görsel olarak anlamaya ve başarıya götüren materyal ve fiziksel yapılar en etkili olanlarıdır. Materyallerin karışık olarak sunulması muhtemelen kafa karıştırıcı, yıldırıcı veya algılanamaz olur. Bundan dolayı Teacch programı öğrencilere yukarıdan aşağıya ve soldan sağa çalışma stratejilerini öğretir. Olayların anlamını çıkarsamalarındaki güçlüğü bir parçası olarak otistik çocuklara aktivitenin ne kadar süreceği, ne zaman biteceği ile ilgili olarak ipucu verilir, görselleştirilir.

Erba (2000) otistik çocuklarda kullanılan dört erken müdahale programını (DDT, LEAP, FLOOR TIME ,TEACCH) karşılaştırdığı araştırmasında Teacch programının diğer üç programdan farklı olarak; ailenin ve çocuğun kişisel ihtiyaçlarına hizmet eden geniş ranjda bir teknik kullandığını vurgulamaktadır. Yine Ozonoff ve Cathcart (1998) DDT ve TEACCH programlarının etkilerini karşılaştırdıkları araştırmalarında, Teacch programının Ddt'ye göre 3-4 kat daha fazla etkili olduğunu bulmuşlardır.

Görüldüğü üzere otistik özellikleri ve iletişim yetersizliği olan çocukların değerlendirilmesi ve bireysel eğitim programlarının uygulanmasında Teacch programının etkiliği yaygın olduğu Amerika ve 20'den fazla ülkede yapılan araştırmalarda da görülmektedir (Mutlu, 1998).

YÖNTEM

Olgu

K.D. 15 Aralık 1999 doğumlu, Marmara Üniversite Tıp Fakültesi Hastanesi' nde 3 yaşında otizm tanısı almış erkek bir çocuktur. tanıyı aldıktan sonra bireysel eğitime başlamıştır. Ağustos 2003 tarihinden itibaren de kurumumuzda eğitim almaktadır. 5 yaşında olan K.D. özellikle bilişsel ve sözel açıdan yaşının gerisinde performans gösteren, eğitimcisiyle işbirliğine giren, basit düzeydeki komutları anlayabilen, ritüalistik davranışları (el çırpma, sallama, parmak ucunda yürüme, diş gıcırdatma, yanağını sıkma) ve görsel ilgisi olan, dokunmaya az duyarlı bir çocuktur. Eğitim sırasında ne yapacağını bilmediği durumlarda ritüalistik hareketleri gözlenmektedir. Müdahale edilmediği durumlarda zıplama ve bağırma davranışı çok sık gözlenmektedir.

Bu çalışmada otizm tanısı almış olan bir çocuğun 5 aylık değerlendirilmesinde ve bireysel eğitim programında Teacch programının bilginin görsel olarak sunulması ilkesinin çocuğun gelişimine etkisi incelenmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkenini oluşturan gelişimsel hedefler için veriler PEP-R ile toplanmıştır. Olguyla yapılan çalışmalar günlük kayıt formlarına, tarih, uygulama sayısı, kullanılan materyaller, kullanılan pekiştiriciler belirtilerek kaydedilmiştir. Bu formlardaki kayıtlar 5 aylık değerlendirme süreci sonucunda incelenmiş ve raporlaştırılmıştır. K. D. Ocak 2005'teki değerlendirmesinden sonra kurumumuzda haftada beş gün 50 şer dakikalık bireysel eğitim almaktadır.

Ortam

Çalışmalar sırasında sınıfta şema programı için çocuğa ayrı bir yer oluşturulmuştur. Aktivitelerini yaparken eğitimci ilk olarak çocuğun arkasında durmuştur. Şema programına birlikte yapılacak aktiviteler eklendikçe eğitimci programa katılmıştır. Birlikte yapılacak aktivite sırasında eğitimci çocuğun karşısına oturmuş, bağımsız yapacağı aktiviteler sırasında ise yine arkasında durmaya devam etmiştir.

UYGULAMA

Ölçek

Bu çalışmada Schopler ve ark. Tarafından 1972 de geliştirilmiş olan PEP'in 1979 da revize edilmiş şekli olan PEP-R kullanılmıştır. PEP-R taklit, algı, ince motor, kaba motor, el-göz koordinasyonu, bilişsel ve sözel olmak üzere yedi alanda gelişimsel düzeyi; dil, oyun ve materyallere ilgi, ilişki ve duygulanım, duyuşsal tepkiler olmak üzere dört alanda otistik davranışların yoğunluğunu/düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiş 174 maddeden oluşmuş bir ölçektir.

Ülkemizde Girli ve Atasoy (2000 ve2003) tarafından yapılan çalışmalarda güvenilirliği gelişimsel alan için .98, davranışsal alan için .96, alt alanlar için ise .86 ile .97 arasında değişen yüksek değerler bulunmuştur. Gelişimsel alanda Ankara gelişim Envanteri (AGTE) ile toplamda ve ilişkili alt alanlarda (p .01 ve .05) .60 ile .88 arasında değişen; davranışsal alanda Ritvo-Freeman Skalası ile toplamda ve ilişkili alt alanlarda (p .01 ve .05) .59 ile .68 arasında değişen anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar PEP-R' in güvenilir ve geçerli bir ölçek olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

İşlem

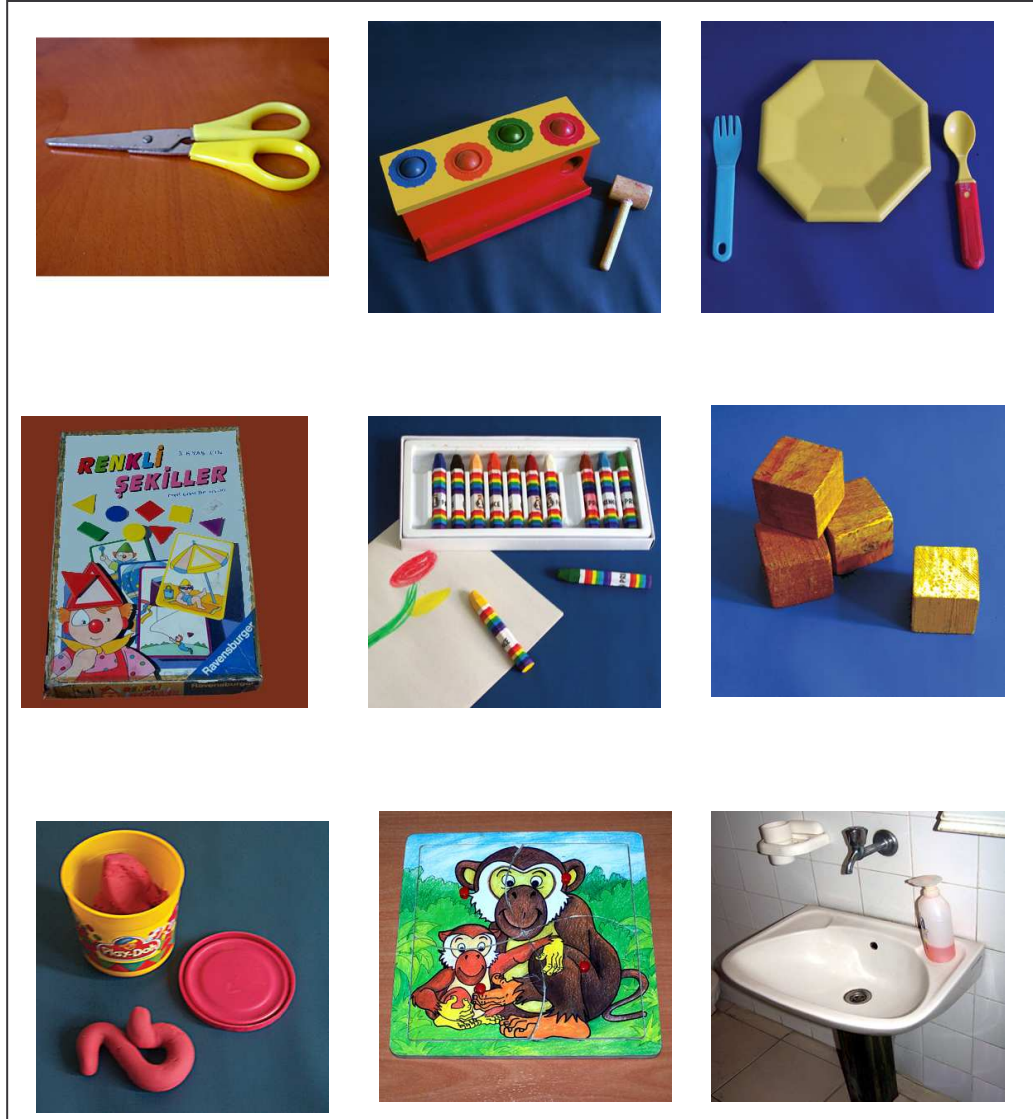
Bu çalışma için K.D.'nin Ocak 2005 tarihinde PEP-R değerlendirmesi ile Haziran 2005 tarihinde PEP-R değerlendirmesi kullanılmıştır. K. D. İle şema eğitimine Eylül 2004 tarihinde başlamıştır. Başlangıç olarak bağımsız yapabildiği becerilerden 3 aktivite seçilmiştir. Bu aşamada şema kartları kullanılmamıştır. Sadece sol tarafına dizilmiş

olan üç kutuyu sırayla alması, aktiviteyi tamamlaması ve sonra biten çalışmanın materyalini kutusuna koyarak bitti kutusuna(sağ tarafa) koyması hedeflenmiştir. K. bu rutini (soldan sağa geçiş sistemi) kavradıktan sonra Ocak 2005 tarihinde yapılan değerlendirmesi ile birlikte şema kartları kullanılarak çalışmaya devam edilmiştir. Bu aşamada 3 aktivitenin kartı soldan sağa masaya dizilmiştir(çocuğun önüne gelecek şekilde). Aynı zamanda kartların diğer eşleri de sol taraftaki kutuların üzerine konulmuştur.

Bu aşamada amaç K.'nin masaya dizilmiş olan kartlardan sol taraftaki ilk kartı alıp, sol taraftaki kutulardan da ilk kutuyu, kartları eşleştirerek almasıdır. Daha sonra ise bu kutu ile aktiviteyi tamamlayıp kutuyu sağ taraftaki bitti kutusunu koyduktan sonra diğer kartları da aynı şekilde alması hedeflenmiştir.

K. bu aşamayı tamamladıktan sonra çalışılan kart sayısı bir seferde 5' e çıkarılmış ve beş aktiviteyi hiç ara vermeden yapması hedeflenmiştir. Bu aşamada materyaller yukarıdan aşağıya bir sıra takip eden dolaba dizilmiş ve kutuların üzerindeki kartlar çıkarılıp K.'nin masada önündeki kartla dolaptaki materyali eşleştirmesi hedeflenmiştir. Şema aktivitelerindeki hedef beceriler kazanıldıkça başka beceriler eklenerek çalışmaya devam edilmiştir.

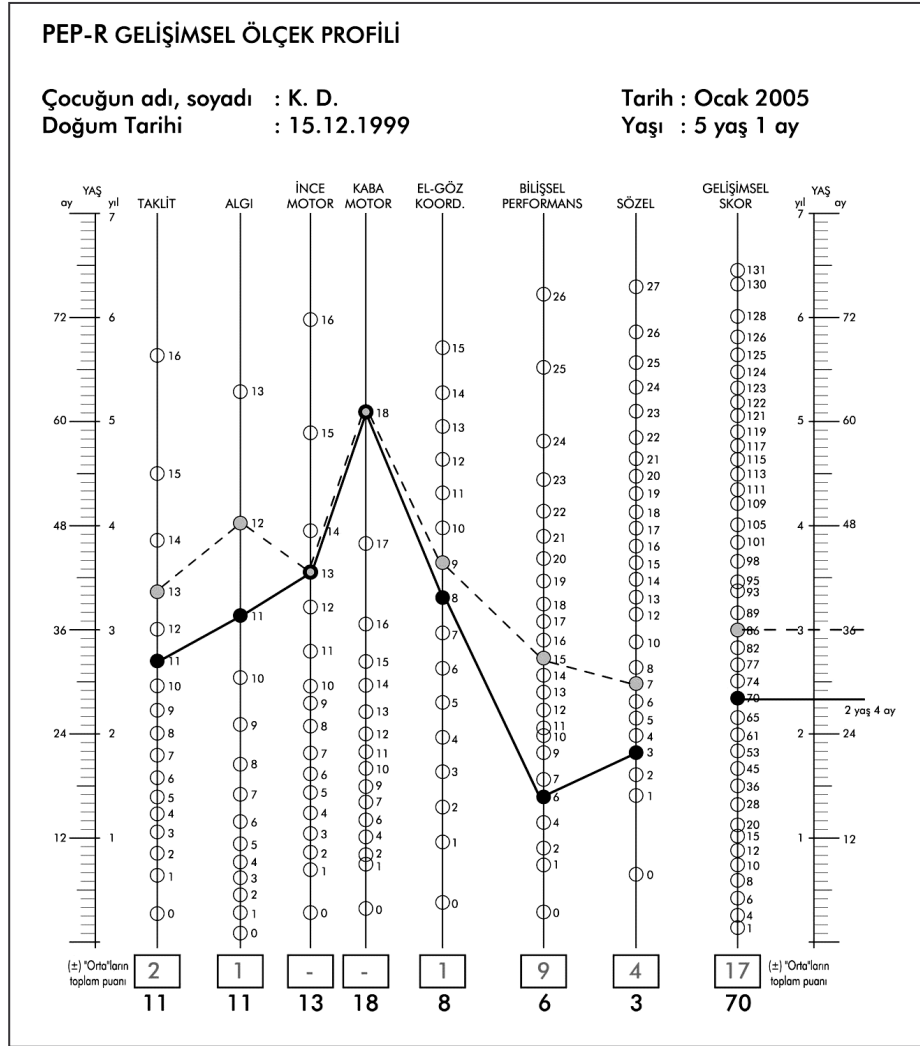
K.D.'nin şema programında kullanılan şema kart örnekleri

BULGULAR

Bu bölümde K.D.'nin Ocak 2005 tarihinde PEP-R'la yapılan değerlendirmesinden 5 ay sonra Haziran 2005 tarihinde yapılan değerlendirme grafikleri ve hedeflerinden bahsedilmiştir.

Tablo 1: K. D. nin Pep-R Gelişimsel Alan Ocak 2005 Değerlendirmesi

Yukarıdaki profil incelendiğinde K. D.'nin bu değerlendirmesinde gelişimsel alanlarının tümünde yaşının altında beceri düzeyine sahip olduğu, gelişimsel yaşının 2 yaş 4 ay düzeyinde olduğu görülmektedir. Özellikle bilişsel ve sözel alanlarda yaşının oldukça altında bir performans sergilemektedir.

K.D.'nin Gelişimsel Alan Eğitim Hedefleri:

Bu araştırmada K.D.'nin tüm gelişimsel hedefleri araştırma konusu olarak alınmamış sadece şema sürecinde çalışılan eğitim hedefleri alınmıştır.

Taklit: Oyun hamuru ile taklit çalışması (top yapma)

Algı: Renkleri eşleştirir

İnce Motor: Nesnelere tanıma ve onları verme

Kaba motor: Bu alanda hedef olarak şema aktivitesi seçilmemiştir.

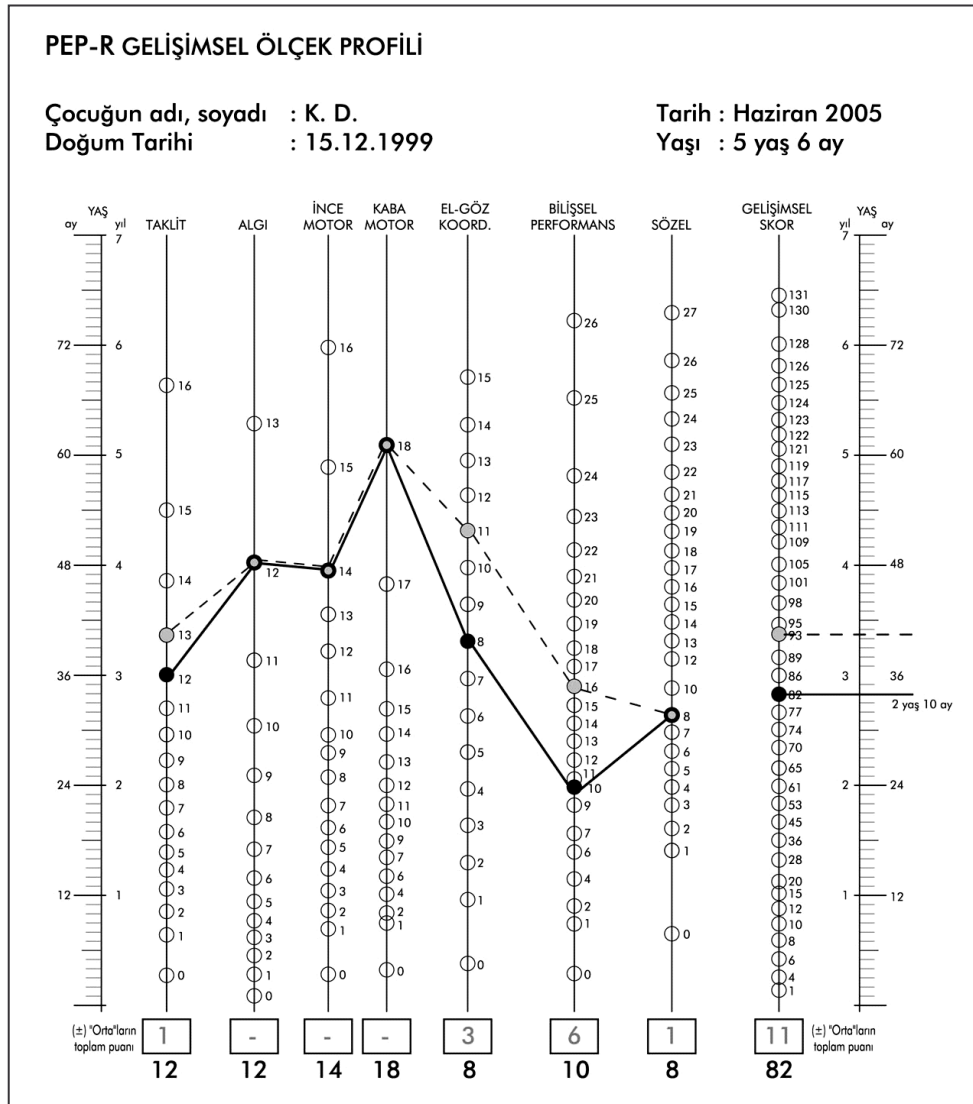
El-göz koordinasyonu: Şekillerin üzerinden geç

Bilişsel: Nesnelere resimleriyle eşleştirir, Söylenildiğinde resimleri gösterir

Sözel: Resimlerin isimlerini söyler

Özbakım: Ellerini yıkama

Tablo 2: K. D. nin Pep-R Gelişimsel Alan Ocak 2005 Değerlendirmesi

Tablo 2 de görüldüğü gibi 5 ay sonraki değerlendirmesinde, K.D.' nin hızla geliştiği gelişimsel yaşının 6 aylık bir yükselme gösterdiği görülmektedir.

Seçilen eğitim hedeflerinden renkleri eşleştirme, nesnelere tanıma ve onları verme, şekillerin üzerinden geçme, söylenildiğinde resimleri gösterme, resimlerin isimlerini söyleme hedefleri kazanılmıştır. Oyun hamuru ile taklit çalışması (top yapma) ve ellerini yıkama çalışmalarına devam edilmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda şema kartları ile yapılan çalışmalarda kartların üzerindeki resimleri isimlendirmekte ve ne yapacağını söyleyebilmektedir.

Bu eğitim hedefleri dışında daha önce 1 yıl süre ile çalışılan nesnelere resimleriyle eşleştirme hedefi şema eğitimine geçilmesi ve kartları eşleştirme becerisinin çalışılmasıyla beraber kazanılmıştır.

Gelişimsel alanın yanı sıra aktiviteler sırasında gözlenen ritüalistik davranışları yapılandırılmış eğitim sırasında gözlenmemiştir. Dersler sırasında takip ettiği şema programı bitip serbest zaman verildiğinde bu davranışlar tekrar gözlenmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma ile otistik bir çocuğun eğitiminde kullanılan Teacch programının bilginin görsel olarak sunulmasının, çocuğun eğitimine katkısı değerlendirilmiştir.

5 aylık bir eğitim sürecinde bu yöntemin kullanılması ile K.D.'nin eğitim sürecinden yararlandığı, bilişsel ve sözel alandaki düzeylerinin geliştiği PEP-R ile yapılan değerlendirmede belirlenmiştir. Yapılandırılmış eğitim ile K.D.'nin gelişimsel yaşının 5 aylık bir süreçte 6 ay arttığı ve yapılandırılmış eğitimden önce görülen ritüalistik davranışların, bu süreç içinde (sadece şema programını yaparken) sonlandığı gözlenmiştir.

K.D.'nin bundan sonraki eğitim programında dersinin tümünün bu yöntem kullanılarak yapılması planlanmıştır.